ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 51 – 100

23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1853

Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս հմր 100 ղրշ
" " գաւառներուն " 120 "
Վեցամսեայ " մայրաքաղաքիս " 55 "
" " գաւառներուն " 65 "
Մէկ ծանուցումը տողին 40 փարայ է ։
Ստորագրութիւնները կանխիկ են ։
Ստորագրութիւնները ամեն ամսոյն 1 ին և 16 ին կը սկսին ։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Դուրս երթալիք լրագիրներուն ճամբուն ծախքը մեր վրայ է ։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն, խմբագրին պիտի ուղղուի. և անոնց ճամբուն ծախքը խըմբագրին վրայ է ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Սրբազան Պատրիարքին այցելութիւնը Սուրբ Փրկչի հիւանդանոցին ու վարժարանին ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգղիոյ և Գաղղիոյ նաւատորմիղներուն Սեւ ծով ելլելը ։ – Քալաֆաթի կայսերական զօրաց յաղթութիւնը ։ – Էրզրումէն գրուած լուրեր ։ – Պաշտօնաբաշխութիւնք ։ – Եւրոպական չորս մեծ տէրութեանց առաջարկած հիմնագիրն ու ծանուցագիրը ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ ։ Լորտ Բալմէրսթընի պաշտօնէ հրաժարիլը ։
ԳԱՂՂԻԱ ։ Քաղաքային վիճակը ։ – Նամբք. փաշային Նափօլէոն կայսեր հետ տեսութիւնը ։
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ։ Պետերբուրգի ․ Ղրիմի և Կովկասեան գաւառներուն պաշարման վիճակի մէջ դրուիլը ։
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ։ Պ. Թիւնթընի դեսպանութիւնը ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տեսութիւն 'ի ծնէ կոյրերուն վիճակը խնամելու և դարմանելու վրայ ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Շաբաթ օրը Ամենապատիւ Սրբազան պատրիարք Հայրը՝ Նոր Գիւղի ազգային Սուրբ Փրկչի հիւանդանոցին այցելութեան երթալու բարեհաճեցաւ ։ Հետեւեալ օրն ալ վարժարանին աշակերտաց տարեկան քննութեանը ներկայ գտնուելով, միայն գոհ եղաւ թէ հիւանդանոցին բարեկարգութենէն և մաքրութենէն, և թէ անոր մէջ վարժուած որբ և անտերունչ տղայոց բարեկրթութենէն և ուսումնական յառաջդիմութենէն ։ Ուստի շնորհակալ ըլլալով օրհնեց և գովեց յարգի հոգաբարձուներուն ազգասիրական եռանդը, որ անդուլ և անձանձիր կ՚աշխատին այս ազգային բարեսիրական հաստատութեան կանոնաւոր տնտեսութեանը և օր ըստ օրէ պայծառութեանը համար ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ առտու Անգղիական և Գաղղիական նաւատորմիղներուն մէկ մասը Պէյքօզէն մեկնեցան և մէկ քանին ալ Սեւ ծով մտան ։ Բայց ծովին և հովին սաստկութեանը պատճառաւ նորէն Վոսփորի նեղուցը մտնելու ստիպուեցան, և ամենքը մէկ տեղ Պէօյիւք Լիման երկաթ նետեցին ։ Այս առտու Պէյքօզ մնացածներուն ալ մեկնելու հրաման տրուեցաւ, և այսօր Գաղղիական և Անգղիական նաւատորմիղներն ամբողջ Սեւ ծով մտան, նոյնպէս հետեւեալ Օսմանեան 5 շոգեշարժ ֆրգաթները ։ Մէճիտիէ, Ֆէյզի Պարի, Մուխպիրի Սուրուր, Սայիգի Շատի և Շահպէր ։ Այս շոգեշարժ ֆրգաթներուն ամեն մէկուն մէջ 1000 ական զինուոր կայ ։

Ռումէլիի կայսերական բանակէն եկած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Քալաֆաթի կայսերական զօրքերը արիւնահեղ պատերազմ մը ըրեր են Ռուսաց հետ, և Ռուսերը կատարելապէս յաղթուեր են շատ կորուստ ընելով ։

Կարինէն դեկտեմբեր 10 թուով կը գրեն ։

« Ութը օր առաջ՝ Ռուսաց կողմէն 12 վաշտ հետեւակ և 3 գումարտակ հեծեալ 16 թնդանօթով Արփա Չային անցան և եկան Կարսէն 6 ժամ հեռու Կիւմիւշլիւի մօտ բանակեալ կայսերական զօրաց հետ պատերազմելու ։ Այն կողմը գտնուած Օսմանեան զօրքերը շատ սակաւաթիւ էին ։ Այսու ամենայնիւ մեծ քաջութեամբ դէմ դրին այս յարձակման ․ բանակին աջ թեւին կը հրամայէր Վէլի փաշան ․ կեդրոնին Քէյիլ Ահմէտ փաշան և ձախ թեւին Հիւսէյին փաշան ։ Ախալցխի և Պօզուգի պահեստի զինուորները (րէտիֆ) երկու ժամէն աւելի քաջութեամբ գլխեցան ։ Ձախ թեւը քիչ մը տկարանալով, Վէլի փաշան իւր թնդանօթաձիգներն ու Արզրումի պահեստիները և քանի մը գումարտակ ալ Կ. Պոլսոյ հրացանաւոր հեծեալ առաջ քշեց և ձախ թեւը զօրացուց ։ Գիշերը վրայ գալով պատերազմը վերջացուց երկու կողմանէ ալ մեծ կորուստ ըլլալէն ետեւ ։ Ռուսաց մեռեալներուն մէջ զօրապետ մըն ալ կայ, որուն անունը տակաւին չիմացուեցաւ ։

« Պայազիտի բանակը՝ որ եօթը վաշտ կանոնաւոր զօրքէ և ութը հազար բիւրտէ կը բաղկանայ Սէլիմ փաշային և Վանի կուսակալ Մէհէմմէտ փաշային հրամանին տակը, Երեւանայ վրայ երթալէն ետ կեցաւ և Պայազիտ դարձաւ ։ Ռուսաց Արտէհանի մօտ ժողված բանակը կայսերական զօրաց յարձակողական շարժումն ընդմիջել տուաւ ։ Սէլիմ փաշան ուզեց դէպքերուն ընթացքին սպասել և նոր օգնութիւններով իւր բանակը աւելի զօրացնելէն ետեւ առաջ քալել ։

« Գուտայիս մէջ կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ ։ »

Ամսոյս 19 ին կայսերական հրամանաւ՝

Պաթումի կայսերական բանակին ընդհանուր սպարապետ Սէլիմ փաշան կայսերական անձնապահ զօրաց սպարապետ անուանեցաւ, փոխանակ Մէհէմմէտ Ռիւշտի փաշային, որ վասն առողջութեան պատճառաւ հրաժարական տուաւ ։

Տեսչութեան պաշտօնեայ Խայրէտտին փաշան՝ Անատօլուի բանակին ընդհանուր քննիչի պաշտօնով Պաթում պիտի երթայ ։

Իւր տարակայութեան ժամանակը՝ Արիֆ փաշան տեսչութեան տեղակալ (գայմագամ) անուանեցաւ ։

Գանձուց յանձնարարական ժողովոյն նախկին նախագահ Քեամիլ փաշան Այտընի կառավարիչ անուանեցաւ ։

Այտընի նախկին կառավարիչ Օսման էֆէնտին գանձուց յանձնարարական ժողովոյն նախագահ անուանեցաւ ։

Եւրոպական չորս մեծ տէրութեանց Վիէննայի մէջ դեկտ. 5 ին ստորագրած հիմնագիրն ու ծանուցագիրը գաղղիական Տէպա լրագրին մէջ հրատարակուած տեսնելով, արժան կը համարինք թարգմանութեամբ մեր արգոյ ընթերցողներուն հաղորդել ։

ՀԻՄՆԱԳԻՐ

« Ստորագրեալք, երեսփոխանք Աւստրիոյ, Գաղղիոյ, Մեծին Բրիտանիոյ և Պրուսիոյ, իրենց կառավարութենէն առած պատուէրներնուն համեմատ ժողով ըրին՝ Ռուսիոյ տէրութեան և Բ. Դրան մէջ ծագած վէճը խաղաղելու միջոցներ գտնելու համար ։

Այս վէճին մեծնալը և երկու կայսրութեանց մէջ՝ իրենց դաշնակիցներուն ճգանցը հակառակ՝ պատերազմ բացուիլը՝ բոլոր Եւրոպայի համար ամենածանր մտմտուքի նիւթ եղան ․ հետեւաբար վեհափառ Աւստրիոյ կայսրը Գաղղիացւոց կայսրը, Մեծին Բրիտանիոյ և Իռլանտայի Միացեալ թագաւորութեան թագուհին և Պրուսիոյ թագաւորը միապէս հասկցած ըլլալով այս թշնամութիւններուն վախճան մը տալու հարկը, որոնց երկարիլը իրենց բուն տէրութեանց շահուն կը դպչի, որոշեցին իրենց բարեկամական միջնորդութիւնը նուիրել երկու պատերազմող տէրութեանց, յուսալով, որ նոյն տէրութիւնները չեն ուզեր ընդհանուր պատերազմի մը պատասխանատուութեանը տակ իյնալ, երբոր երկու կողմէն անկեղծութեամբ իրենց միտքը բացատրելով կրնան տակաւին անոր առաջքն առնել, իրենց յարաբերութիւնները վերստին խաղաղութեան և բարեկամական համաձայնութեան վրայ հաստատելով ։

Ռուսիոյ վեհափառ կայսեր գանազան անգամ տուած ապահովութիւնները՝ նոյն օգոստափառ վեհապետին Օսմանեան կայսրութեան ամբողջութեանը դպչելու դիտաւորութիւն չունենալը կը յայտնեն ։ Դաշնադրութեանց միջոցաւ նշանակուած սահմաններուն մէջ Տաճկաստանի հաստատ մնալը իրօք Եւրոպական հաւասարակշռութեան հարկաւոր պայմաններէն մէկը եղած է, և ստորագրեալ լիազօր երեսփոխանները հաճութեամբ սրտի կը հաստատեն, որ այժմեան պատերազմը Արեւելքի մէջ երկու տէրութեանց հին ժամանակէ 'ի վեր ունեցած երկրական ստացուածոց վիճակը և սահմանները այլայլելիք փոփոխութիւններ չի կրնար յառաջ բերել, որն որ ուրիշ ամեն տէրութեանց խաղաղութեանը հաւասարապէս հարկաւոր է ։

Մնաց որ Ռուսիոյ վեհափառ կայսրը այս ապահովութիւնները բաւական չի սեպեց ։ Յայտնել տուաւ, որ ինքը երբեք դիտաւորութիւն ունեցած չէր այնպիսի նոր պարտաւորութիւններ դնելու Դրան վրայ, որոնք ճշգիւ համաձայն չըլլան Քիւչիւք Քայնարճայի և Ադրիանուպօլսոյ դաշնադրութեանց, որոնց համեմատ Բ. Դուռը խօսք տուած է քրիստոնէական կրօնքը և անոր եկեղեցիները պաշտպանելու իր բոլոր տէրութեանը մէջ ։ Ռուսիոյ տէրութիւնը աւելցուց, որ ինքը Օսմանեան կառավարութենէն իւր առջի խոստմանցը հաւատարիմ կենալու վըկայութիւն մը ուզելով՝ վեհափառ Սուլթանին իւր քրիստոնեայ հպատակացը վրայ ունեցած իշխանութիւնը նուազեցնելու բնաւ միտք չունէր, և թէ իր միակ նպատակն էր՝ ամեն տարակոյսները փարատելիք և բարեկամական դրացի տէրութեան մը հետ գժտութեան առիթներուն առաջքն առնելիք բացատրութիւններ ուզել ։

Վերջին դեսպանախօսութեանց ժամանակը Բ. Դրան յայտնած զգացումներն ալ միւս կողմէն կը հաստատեն, որ ինքը պատրաստ էր իւր դաշնադրութեամբ տուած խոստումները ճանչնալու և իր գերիշխանական իրաւանցը ներելուն չափ մտադիր ըլլալու Ռուսիոյ վեհափառ կայսեր օգտախնդրութեանը այնպիսի կրօնքի մը համար, որ թէ իրեն և թէ իր ժողովրդոց մեծագոյն մասին կրօնքն է ։

Իսկ այս վիճակին մէջ՝ ստորագրեալները համոզուած են, որ իրենց կառավարութիւններուն փափաքած նպատակին հասնելու ամենէն արագ և ապահով միջոցը՝ միաբան ազդարարութիւն մը ընել է Բ. Դրան, ծանուցանելով անոր թէ տէրութիւնները կը փափաքին իրենց բարեկամական միջնորդութեը աշխատիլ խաղաղութիւնը վերահաստատելու, և ինչ պայմաններով հաշտութեան խօսք ընելու տրամադրութիւնը անոնց իմացնելու վիճակի մէջ դնել ։

Այս է ներկայ հիմնագրին հետ գրուած համաձայն ծանուցագրին նպատակը, որ վեհափառ Սուլթանին արտաքին գործոց պաշտօնէին ուղղուած է, և այս նպատակաւ պատուէրներ խրկուածեն Աւստրիոյ, Գաղղիոյ, Մեծին Բրիտանիոյ և Պրուսիոյ տէրութեանց Կ. Պոլիս նստող դեսպաններուն իրենց կառավարութեանցը կողմէն ։ »

Ահաւասիկ չորս տէրութեանց կողմէն Բ. Դրան խրկուած համաձայն ծանուցագրին օրինակը ։

« Ստորագրեալք, երեսփոխանք Աւստրիոյ, Գաղղիոյ, Մեծին Բրիտանիոյ և Պրուսիոյ՝ Վիէննայի մէջ խորհուրդի ժողվուած, պատուէր առին յայտնելու, որ իրենց իւրաքանչիւր կառավարութիւնները խորին ցաւով կը տեսնեն Ռուսիոյ և Բ. Դրան մէջ թշնամութեանց սկսիլը, և 'ի բոլոր սրտէ կը փափաքին, պատերազմող տէրութեանց մէջ միջնորդութիւն ընելով նոր արիւնհեղութեանց առաջքն առնել և վախճան տալ այնպիսի վիճակի մը՝ որ Եւրոպայի խաղաղութեանը ծանրապէս վտանգ կ՚սպառնայ ։

Ռուսիոյ տէրութիւնը հաշտութեն վրայ խօսելու յօժարութիւնը յայտնած ըլլալով, և ստորագրեալներն ալ

անտարակոյս ըլլալով, որ Բ. Դուռն ալ նոյն յօժարութիւններն ունի, կը խնդրեն իրենց, իւրաքանչիւր կառավարութեան անունովը իմանալ, թէ Օսմանեան կառավարութիւնը ինչ պայմաններով կը հաճի հաշտութեան պայմանագրի մը վրայ խօսակցելու։ »

Այս հիմնագրին և ծանուցագրին վրայօք չորս մեծ տէրութեանց Կ. Պոլիս նստող դեսպաններուն խրկուած պաշտօնական նամակը գալ շաբթու կը հրատարակենք։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ։ Լորտ Բալմերսթըն ներքին գործոց պաշտօնէն հրաժարեցաւ։ Այս հրաժարման պատճառը ստուգիւ չի գիտցուիր։ Ոմանք ընտրութեան օրինաց փոփոխութիւն ընելու վրայօք պաշտօնէից տարաձայնութիւնը պատճառ կը համարին, ինչպէս Գլօպ, Տէյլի–Նիւզ, Թայմզ, Մօրնինկ–Քրօնիքլ և գաղղիական Մօնիթէօր լրագիրները, ոմանք ալ կըսեն, թէ Արևելեան խնդրոյն մէջ Լորտ Ապէրտինի բռնած ընթացքը պատճառ եղեր է Լորտ Բալմերսթընի հրաժարմանը։ Վերջինը ըսողներն են Մօրնինկ–Փօսթ, Մօրնինկ–Հէրալտ և Սըն լրագիրները։

Ինչ և իցէ, այս երևելի քաղաքագիտին պաշտօնէ հրաժարիլը թեթև բան չէ. և որչափ որ մէկ կողմէն Լորտ Ապէրտինի խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը վրայ ելած կը համարուի, միւս կողմանէ ալ անոր ազդեցութեանը տկարանալուն պատճառ պիտի ըլլայ. որովհետև Լորտ Բալմերսթըն մեծ համարում ունի Անգղիոյ ժողովրդեան առջև. և շատ հաւանական կերևի, որ քիչ ժամանակէն հիմնական փոփոխութիւն մը ըլլայ Անգղիոյ պաշտօնէից մէջ։

Կըսեն թէ ներքին գործոց պաշտօնը Լորտ Ճօն Ռըսըլին առաջարկուեր է, բայց ան չէ ընդուներ. ետքը Սըր Ճօրճ Կրէյին առաջարկուեր է։

ԳԱՂՂԻԱ։ Փարիզ 11 դեկտեմբեր։ Քոլէռային ընթացքը մի և նոյն է ինչ որ էր սկիզբէն։ Մեռնող հիւանդներուն թիւը միջին հաշուով օրը 30 է։

— Վսեմափայլ Նամըգ փաշան, որ Բ. Դրան կողմէն յատուկ պաշտօնով Գաղղիա և Անգղիա խրկուած է, դեկտեմբեր 4 ին Վ. Նաբօլէոն կայսեր ներկայացաւ վսեմափայլ Վէլիէտտին փաշային առաջնորդութեամբը։ Վ. Կայսրը մեծ պատուով ընդունեց Նորին Վսեմութիւնը։

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ։ Բեդրսպուրկի Անղը Հիւոյ կոչուած լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ դեկտեմբեր 1 ին կայսերական հրովարտակաւ մը Պեսարաբիայի, Դրըմի և Կովկասեան գաւառները պաշարման վիճակի մէջ դրուեցան և պատերազմական օրինօք պիտի կառավարուին։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ։ Վերջին լուրերով կ'իմանանք, որ այս տէրութիւնը մեծ յուզման մէջ է, և Ռուսիոյ տէրութեան կողմէն Պ. Բիւնիքօֆին արտաքոյ կարգի դեսպանութեամբ հոն երթալուն վրայ Պարսից կառավարութիւնը մեծ անհանգստութեան մէջ լինալով, Վ. Շահը Բ. Դրան դեսպան Ահմէտ էֆէնտիին և Անգղիոյ դեսպան Պ. Թոմսընին հետ քանի մը անգամ առանձին տեսութիւն ըրեր է։ Պ. Բիւնիքօֆ Պարսից կառավարութենէն պիտի պահանջէ, կըսեն, որ Դավրէժի և Կիրմանշահի մէջ երկու բանակ գումարէ. և ամեն հնարաւոր միջոցներով պիտի աշխատի՝ Պարսից տէրութեան հետ մասնաւոր դաշնադրութիւն մը ընելով՝ Քերպէլայի խնդրոյն վրայօք քաղաքական պատերազմ յարուցանելու։

Այսու ամենայնիւ Տաճկաստանի և Անգղիոյ դեսպաններուն Պարսից կառավարութեան հետ ունեցած յարաբերութիւնները խիստ լաւ վիճակի մէջ են, և Վ. Շահը Ահմէտ էֆէնտիին ծանուցեր է, որ Բ. Դուռը Պարսկաստանի բարեկամական դիտաւորութեանցը վրայ ապահով կրնայ ըլլալ։

Աֆղաններուն Տօսթ–Մուհամմէտ Խանին խրկած արտաքոյ կարգի դեսպան Միրտաս խանը՝ Թէհրանի մէջ Պ. Բիւնիքօֆին չի պատահելու համար յիշեալ քաղաքէն մեկնեցաւ, սպառնալով որ Աֆղանի զօրքերուն պաշարել պիտի տայ Հէրաթ քաղաքը, թէոր Պարսից և Ռուսաց յարաբերութիւններն այս միջոցը ձեռք առնելու զինքը ստիպեն։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական պալատին պաշտօնատարներէն Ֆէրիք Ռուստէմ փաշան՝ Բ. Դրան կողմէն յատուկ պաշտօնով մը Պէլկրատ պիտի երթայ։

— Անգղիական Ֆըրքի պտուտակաւոր քորվէթը անցեալ չորեքշաբթի Վառնա գնաց Դանուբեան իշխանութեանց մէջ նստող Անգղիոյ ընդհանուր հիւպատոսը առնել բերելու համար։

— Լորտ Տիւտլի Ստիւըրթ՝ որուն Կ. Պոլիս գալը նախընթաց թուով ծանուցինք, անցեալ չորեքշաբթի մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ Վառնա և անկէց Շումնու երթալու համար, ուսկից մէկ երկու շաբաթէն նորէն Կ. Պոլիս պիտի դառնայ։

— Աթէնքէն դեկտեմբեր 10 թուով հետևեալը կը գրեն։

» Հելլենացիներուն Ռուսիոյ վրայ ունեցած ջերմ համակրութիւնը պաղած է։ Հասկցան վերջապէս որ Ռուսիոյ տէրութիւնը իւր սեպհական շահուն համար կ'աշխատի և ոչ ուղղափառ կրօնին օգտին համար։ »

— Կայսերական նաւարանին մէջ անցեալները նորոգուած գաղղիական Ֆըրէդլանտ պատերազմական մեծ նաւուն համար եղած ծախքը կայսերական կառավարութիւնը առնել չուզելով, Վ. Նաբօլէոն Գ. կայսրը հրաման ըրեր է որ 2500 ընտիր հրացան նուիրուի Բ. Դրան։

— Վիէննա նստող Ռուսիոյ դեսպանին խորհրդական Պ. Տը Ֆօնթօն շտապաւ Բեդրսպուրկ կանչուեր է։ Կը կարծուի որ եթէ հաշտութեան պայմանագրութիւնները ընելու համար չորս մեծ տէրութեանց կողմէն Եւրոպայի մէջ ընդհանուր ժողով մը ըլլայնէ, Ռուսիոյ կողմէն ալ Պ. Ֆօնթօն լիազօր դեսպան պիտի խրկուի։

— Այս շաբթու Օսմանեան հրապարակ բազմաթիւ խաղախներ ելան մայրաքաղաքս կայսերական տէրութե[ա]ն զինուոր գրուելու և պատերազմի երթալու համար։

— Կիրիտի քաղաքական ժողովոյն անդամներն ու երևելի վաճառականները՝ կայսերական բանակին գործածութեանը համար 40,000 հօխա ձէթ (ձէյթին եաղը) և աճառ (սապօն) նուիրեցին։

— Տեսչութեան զինուորները կայսերական կառավարութեան իրենց հայրենասիրութեանը ապացոյց մը տալու փափաքով, այս օրերս իրենց ռոճկին կէսը կայսերական գանձուն տուին որպէս զի բանակին համար ձի գնուի։

— Անցեալ շաբթուընէ 'ի վեր Դանուբի եզերքներէն 1000 էն աւելի Եւրոպայի վաճառաբեր նաւ հասան ցորեն բեռցած, և մեծագոյն մասը իրենց ունեցած ցորենը մայրաքաղաքիս մէջ ծախելու պատրաստուելով, արմտեաց գինը հարիւրին 15 վար իջաւ։

— Պրուսայէն մեր յարգոյ թղթակցին հետևեալ լուրերը կուտայ դեկտեմբեր 20 թուով։

« Անցեալ շաբթու Պանտըրմայի մօտ Մանեաս լճին եզերքը բնակող խաղախներէն հարիւր հոգի և մէկ քահանայ ամենքն ալ զինեալ և ձիաւոր՝ քաղաքս եկան երկու դրօշակ բացած, մէկը Օսմանեան կիսալուսին և միւսը խաչանշան, և գիշեր մը Մահմուտ փաշա կենալէն ետև՝ ճամբայ ելան Կ. Պոլիս, և անկից բանակը երթալու համար։

» Այս խաղախները 40—45 տարի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

*Ի ձեռն կոյրերուն վիճակը խնամելու և դարմանելու վրայ։**

ԼԸ.

Կուրաց դաստիարակութեան սկզբունքն ու արդեանցը վրայօք այսչափ խօսելնուս ետև, հարկ կը համարիմ մեր ընթերցողաց քանի մը կարևոր բան ալ ըսել, յուսալով որ մեծամեծ բարութեանց գերապանծ օրինակները սրտերնին նմանագործութեան կը հրապուրեն։

Եւրոպա և Ամերիկա ոչ միայն կուրաց աչվնուն լոյսը անջրպետող քօղերուն տակէն կրթեալ առողջատեսից կարողութիւնները ներս կանչուեն ու կոյրերը կը լուսաւորեն, այլ և ինչպէս արդէն ըսուեցաւ, խուլ համր մանկանց ուղեղին ալ յօդաւոր ձայնին արդիւնական ներգործութիւնը ականջին տեղը աչքէն լռութեամբ կը հաղորդեն, և նոյնպէս լռութեամբ անոր արձագանքները անոնց մատներուն ծայրէն հնչել կուտան։

Ասոնց երկուքն ալ ճշմարտապէս մարդկային հանճարոյն և կարողութե ցոյցերն ու վկայութիւններն են։ Բայց սակայն՝ մարդկային հանճարն ու կարողութիւնը մինչև անմերձենալի կարծուած սահմաններն հասած կանկ առած չեն. ճիգերնին այն սահմաններէն անդին մինչև անհաւատալեաց սահմանը հասուցեր, և մտավարժից հիացումն ու բթամտաց ապշութիւն բերած են։ Ըսել կուզեմ թէ, ոչ միայն կուրին յեղանակաւ մը տեսնալ և խուլ համրին ալ նոյնպէս յեղանակաւ մը խօսիլ կուտանկոր, այլ և աչքը կոյր ականջը խուլ և լեզուն համր անձին ալ, որուն մարդոց հետ կենցաղական կցորդութեանց բոլոր միջոցները չարաչար արգելքներով խափանած են, նոյնպէս տեսնալ խօսիլ գրել և գործել կուսուցանեն, և մարդոց հետ հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները անոր ու մարդկան մէջ տեղը կը հաստատեն կոր։

ԼԹ.

Զգայարանաց մեր հոգւոյն հետ ինչ վերաբերութիւն ունենալնին գիտցողները սանկ մեծագործութեան մը վրայ աւելի կը զարմանան և աւելի կը բերկրին։ Արտաքուստ ստացած գաղափարներնիս ու ծանօթութիւններնիս հոգւոյն տանող հաղորդողները մեր զգայարանքներն են։ Զգայարանաց մէկին պակսելովը մարդս գրեթէ կատարեալ մարդ ըլլալէն կը պակսի բնականաբար. երկուքին երեքին պակսութեամբը իր կատարելութիւնը ըստ չափոյ կընուազի և անկատարութիւնը կաւելնայ։ Մարդիկ, կամ ճշդմամբ ըսելով, մարդոց գերագոյնները աս ներհակակիր նուազմանց ու աճմանց մէջ տեղը բնութեան հակառակ հոսանքը ետ իր ակունքն 'ի վեր դարձնելու ձեռք զարկած, և անկատարելութեան մէջ կատարելութիլը վերկենցաղելու հասած են։

Այս, բայց եղածին վրայ վեր 'ի վերոյ աչքի ծայրով նայելնուս տեղը մեծ աչօք մտադիւր նայելու ըլլանքնէ դժուարութեանց սոսկալի ահագնութիւնը կը տեսնանք, և մարդուս աստուածապարգև ձրից ու ոգւոյն մեծութիւնն ու արդիւնքը օգտախնդրութեամբ նկատելով նմանելու չկրախուսինքնէ, գոնէ անմանութեան մէջ յաւանկ գձուձ և անշարժ նստելնուս վրայ քիչ մը կամչնանք։

Ըս դիտմամբ ներելի ըլլայ ինծի վերը խօսածներէս մէկը աս տեղը կրկնել ուրիշ բացատրութեամբ։

Խ.

Զգայութեանց կորստեան մէջ աչքին պակասութիւնը դառնագոյնն է. վասն զի ձեւ և կերպարան և որակաց մեծ մասը ըստ ինքեան հոգւոյն բոլորովին անծանօթ կը մնան և բաղդատութիւնը մտացն անըմբռնելի կը մնայ։ Ըս թերութիւնները շօշափականին ու լսելեաց նպաստովը կը լեցնենկոր։ Ըսել է որ, հոգւոյն մտածութենի դատումն ու խորհրդածութիւն և հետևաբար բաղդատութիւն ընելտալու կարողութեանց գործարանները դեռ ամբողջ են։

Աչքէն ետև, բայց զատաբար նայելով, լսողութեան պակսութիւնն է չարագոյնը, վասն զի ասով խուլը համր կը մնայ, և անկով լսելն ու խօսող մարդկան մէջ բարբառոյ առուտուրը անգործադրելի ըլլալով, ուսումն զննութիւն խելամտութիւն և կատարեալ խորհրդածութիւնը նոյնպէս անոր ալ ընդհատ և խափանեալ կը մնայ մանաւանդ իմանալեաց և վերացելոց մէջ։ Ըս աղէտից ալ դարման տարուեցաւ, անշունչ տառերուն մէջէն անձայն ձայն մը աչքով իրեն լսելտալու ճարը գտնալով։

Երբոր տեսանելեաց և լսելեաց կորուստը միանգամայն պատահի այլումն է, աղէտից և դժուարութեց մեծութիւնը ինչ անսահման չափու կը հասնի։ Չի տեսներ, որ ցուցընելով գոնէ նշանացի զննել տան. չի լսեր, որ գոնէ բարբառին զօրութեամբը բանիւ դատել տան։ Յոյսը բովանդակ շօշափականին վրայ մնացած է, որ առանց ընաւ տարակուսութեան, միւս զգայարանաց դադարած ատենը աւելի կը զօրանայ և կը ճարտարի։ Բայց ասոր վրայօք ալ նշանակելու արժանի բան մը կայ։ Կոյրերը շօշափելով կը զննեն ու կը ճանչնան զգալիքը։ Երբեմն շօշափելեաց փափկութիւնը նրբից զննութեան մէջ անբաւական գտնուելով, կոյրն իրը շրթամբ կամ լեզուով կը շօշափէ. յայտնի ապացոյց, որ շրթանց ու լեզուին զգացումը աւելի հեշտ և աւելի գողտր է։

ԽԱ.

Արդ՝ թէ որ կենցաղական աղէտից դառնութեան բաժակը լի և զեղուն ըմպելու դատապարտեալ մանկիկ մը՝ տեսութեան լսողութեան և բարբառոյ կորուստներն ընելէն ետև ճաշակելեաց կարողութիւնն ալ շատ մը նուաղած ըլլայ նէ, ինչ նկարագիր կուննենայ անոր սեւ արևն ու սեւ բաղ-

* Տես՝ թիւ 84-85 86-94 87-93 -97-98.

առաջ Ռուսաստանէն եկած Մանեաս ցեղին եղերբը կը բնակին ։ Ասոնց գաղթին պատճառը մորուքնին ածիլել չուզելուն է կ'ըսեն ։ Եկած ժամանակնին 200 տունի չափ են եղեր, իսկ հիմայ 800 տունի կը հասնին ։ Բարձրապատիւ Խալիլ փաշային հոս գտնուած ժամանակը՝ երկու անգամ յիշեալ խազախները աղերսագիր մատուցին, որ իրենք ալ երթան և Օսմանեան մեծազօր բանակին ծառայեն փոխանակ այն մեծամեծ բարեացը որ 45 տարիէ 'ի վեր կը վայելեն ։ Որովհետև Մանեաս լիճը առատ ձուկ ունի, և իրենք որչափ ձուկ հանեն բնաւ տուրք չեն վըճարեր կայսերական կառավարութե. երկրորդ՝ որչափ վարուցան ընեն, տասանորդ (էօշիւր) չեն տար. երրորդ՝ ամենևին հարկ (խարաճ) չունին ։ Վերջապէս ինչ որ վաստըկին միայն իրենցն է, և հետևաբար ամէնքն ալ հարուստ են ։

» Անցեալ շաբթու Մուրատիէ ըսուած շուկային մէջ՝ յունաց Թաղը գտնուած Թէքիէյին Շէյխին որդին յոյն երիտասարդի մը փորը դանակ խոթելով սպաննեց ։ Այս եղեռնագործութեան պատճառը չիմացուեցաւ ։ Մեծապատիւ Օ.էյնէլ փաշային հրամանաւը խոյն եղեռնագործը բըռնուեցաւ և բանտարկեցաւ ։

» Նոյն շաբթուն տաճիկ մարդասպանի մը մահապարտութեան վճիռը Կ. Պօլիսէն գալով, Պալըգ փազար Թաղին մէջ գլխատուեցաւ ։

» Անցեալ շաբթու երկու հունգարացի և մէկ գերմանացի բարձրապատիւ կուսակալին պալատին մէջ մահմետականութիւնը ընդունեցին ։

» Ասկէց վեց ամիս առաջ հայազգի գանձապահի Յօհաննէսը մեռցնող Հաֆըզին՝ իրիկունները տուն երթալու և ցերեկները բանտը դառնալու ազատութիւն կը տրուի եղեր, կ'ըսեն ։ Նորէն գիշեր ցորեկ բանտը մնալու հրաման եղաւ ։ Չարագործը միշտ կուրանայ իր եղեռնագործութիւնը ։ Սպանելոյն որդեկորոյս մայրը հիմա Կ. Պօլիս է, և ճար կը փնտռէ իւր Թըռուառ Թոռները սնուցանելու ։ Այս ցաւալի սպանութեան դէպքը բարձրապատիւ Խալիլ փաշային օրովը պատահած ըլլալով, և անոր Խօճայ պաշի քննութե եկած ատենը դրացի տաճկաց բերնէն Հաֆըզին ըրած չարագործութեանը վկայութիւն առած ըլլալով, և բարձրապատիւ Խալիլ փաշան ալ հիմա Կ. Պօլիս գտնուելով, կը յուսանք որ եղկելոյն դատը կը դիւրանայ աստուծով ։

— Անդրիանուպօլսէն դեկտեմբեր 10 Թուով կը գրեն ։

» Երեքշաբթի իրիկուն քաղաքս սուրհանդակ մը հասնելով տեղւոյս կուսակալ Մէհէմմէտ փաշային հրաման բերաւ, որ հոս գտնուած բոլոր կանոնաւոր հեծելազօրներն ու Թնդանօթաձիգները անմիջապէս ճամբայ հանէ, և այսօր քաղաքէս մեկնեցան Շումնու երթալու համար ։

» Շիպլի պէյն ալ 3—4 օրէն ճամբայ պիտի ելլէ ժողված բոլոր կամաւոր զօրքերովը ։ Ուրիշ կողմերէ ալ իւր մարդիկներուն ձեռօք ժողվուած զանազան խումբերն ալ ճամբան իրեն հետ պիտի միանան ։

» Իսկ Անատօլուի անկանոն զօրքերը՝ որոնցմէ շատ կան հոս, անհամբեր եռանդով կ'ըսպասեն որ պատերազմի երթան ։ Կատարեալ խաղաղութիւն և բարեկարգութիւն կը տիրէ քաղաքիս մէջ, և բոլոր ժողովուրդը հանդիստ կը նիջէ Մէհէմմէտ փաշային խնամոյըն և աչալուրջ հսկողութեանը ապահովութեամբ վստահելով ։ »

— Թունուզէն նոյեմբեր 18 Թըւով կը գրեն ։

» Պ. Ռաֆֆօ քանի մը շաբաթ առաջ ասկէց մեկնեցաւ ։ Ոմանք կ'ըսեն, Թէ ընտանեկան գործերու համար է. բայց կը կարծուի որ յատկապէս Սպանիա կը խրկուի Վ. Թագուհին շնորհաւորելու, որ այս օրերս Կարօլոսի մեծ ժապաւէնը նուիրեց Թունուզի պէյին, և անկից Փարիզ պիտի երթայ Պէնդյատի գործին համար, որ Պէյը խաբելով, գանձուն եկամուտները ձեռք անցուց և Գաղղիա հպատակ գրուեցաւ ։

» Պէյին ձեռքին ու ոտքին անդամալուծութիւնը կը շարունակի, բայց ցաւը քիչցած է, և ինքը հիմա Հէմանէլէֆ կը նստի ։ Թէ գանձուց վարչութեան և Թէ կառավարութեան գործերը խիստ գէշ վիճակի մէջ են ։ Բոտակի երես տեսած չունինք ։ Թըղթադրամները հարիւրին 20—25ով կաւրուին և առուտուրը շատ նեղն է. ցորեն չի կայ ։ Դժուար է նկարագրել այս երկրին ցաւալի վիճակը, որ եթէ աղէկ կառավարուէր, Հնդկաստանի կամ Եգիպտոսի պէս երկիր մը կ'ըլլար ։

» Իշխանութիւնը հիմա Պէյին գանձապետին յանձնուած է, որ ամէն բան ուզածին պէս կը շինէ կաւրէ ։ Պէյը երկրին վիճակին բոլորովին անծանօթ է, և մարդու չի տեսնուիր ։ Երբոր հիւպատոս մը անպատճառ զինքը տեսնելու պէտք ունենայ, քովը երթալէն առաջ խնամով պատուէր կ'ըլլայ անոր, որ խօսակցութիւնը չերկնցնէ, և ամենևին զանիկա նեղացնելիք պահանջմունք մը չընէ, որպէս զի՝ կ'ըսեն, իւր տկար առողջութեանը վնաս մը չի գայ ։

» Ասանկով այս դժբաղդ երկրին անկարգութիւնները Պէյին չեն իմացըներ. վերջապէս գաւառին վիճակը Պէյը շրջապատող մեծ և փոքր անձանց վարմունքէն կրնայ իմացուիլ ։ Ամէն հնարաւոր միջոցներով աշխատեցան որ Պէյին հիւանդութեան ժամանակը՝ երկրին գործերը կառավարելու համար խնամակալ չընտրուի, և Պէյն ալ իր կողմէն իշխանութիւնը իր օրինաւոր ժառանգին յանձնել չուզեր ։

» Պէնդյատի ընտանիքը՝ Թեպէտ ըսին Թէ Պէյը Թող չի պիտի տայ Գաղղիա երթալու, նոյեմբեր 17ին գաղղիական շոգենաւով ասկից մեկնեցաւ ։ Ո՞վ գիտէ Թէ գանձապետը ինչ խաբէական միջոցներ 'ի գործ դրած է այս բանին համար ։ Ժամանակը մեզի պիտի իմացնէ ։

» Ամսոյս 16ին Մալթայէն եկած շոգենաւով մը Ր. Դրան կողմէն ծակալ մը հասաւ հոս պաշտօնական գիրեր բերելով Պէյին ։ Համոզուած ենք որ ինչ գործի համար եկած էնէ, չի լմնցած եռ պիտի դառնայ առանց որոշ պատասխան մը ընդունելու ։ Ապահով եղէք որ ասանկ պիտի ըլլայ, ըստ որում կառավարութեան այժմեան գործերուն ընթացքը աղէկ գիտենք ։

» Չեռքերնին քիչ մը իշխանութիւն ունեցողները միայն սաակ հաւաքելու կ'զբաղին ։ Աստուած տար, որ Օսմանեան և Ռուսիոյ խնդիրը Տաճկաստանի համար պատուաւոր կերպով լմննայ ։ Բ. Դուռը կրնայ անատենը այս իշխանութեան օգտին համար ազդու միջոցներ ձեռք առնել, և այն ժամանակը շատ պիտի օրհնեն զինքը երկրիս դժբաղդ ժողովուրդները, որոնք յոյսերնին միայն անոր վրայ դրած են, և անդադար Աստուծմէ կը խնդրեն որ զանիկա ամուր և հզօր պահէ ։ »

— Անցեալ շաբթու Անգղիայէն 12 ձիու զօրութեամբ փոքրիկ պտուտակաւոր շոգենաւ մը եկաւ մայրաքաղաքս Նիզամի և ընկերութիւն վաճառատանը ձեռօք ։ Այս շոգենաւը՝ նաւերուն ջուր կրելու համար շինուած է և անունը Ս*** է ։ Երկու երկաթէ ջրշեղջ (սառնիճ) ունի որոնց ամէն մէկը 20.000 հօխա ջուր կառնեն, և ջուր քաշելու ջրհանները մի և նոյն շոգւոյ մեքենայով կը շարժին և խիստ արագութեամբ ուրիշ նաւերու տակառներուն մէջ ջուր կը լեցնեն ։ Յայտնի է որ ամառուան ջուրի նուազութեան ժամանակը՝ ասանկ քանի մը շոգենաւ ըլլայ նէ՝ շատ օգտակար կ'ըլլայ մայրաքաղաքիս ջուր մատակարարելու մասին ։

— Անցեալ ուրբաթ գիշեր Գալաթիա հրեայ սեղանաւորի մը վաճառատուն բացուեցաւ ։ Գողերը ուրբաթ իրիկունէ, կ'ըսեն, վաճառատանը մէջ պահուըտեր, և համարձակ երկաթէ դրամամնտուկ մը կոտրեր մէջը մեծ գումար դրամէ զատ ուրիշ փոքրիկ մնտուկի մը բանլիքն ալ գըտեր գողցեր են, որուն մէջ պէտք եղած թղթերը կը պահուէին ։

դը ։ Բայց ես ուրիշ ըսելիք մըն ալ ունիմ ։ Ասիկայ մտացածին եղջերուաքաղ մը չըլլալուն, գլխած և զգայուն սիրտերու աւելի մեծ մորմոք մը կ'ազդէ. սակայն մեր նպատակն ալ՝ Թէ որ կարելի է նէ, սիրտ շարժել ըլլալուն, անձկանօք պիտի ըսեմ կամ պիտի հարցունեմ Թէ, տեսողութիւնը լսողութիւնը և խօսողութիւնը բովանդակապէս, և ճաշակելեաց զօրութիւնն ալ մեծ մասամբ կորուսած մատաղ զաւակ մը աղջիկ սեռէ, Թէ որ հատուցելեաց զգայութիւն ալ սպառասպառ կորուսած ըլլայ նէ՝ ո՞ւր է անոր աստղը, ի՞նչ է անոր ճակատագիրը. ո՞ւր է անոր բաղդը. ի՞նչ կը համարի անոր ներկան. և ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր ապագան. ի՞նչ անուն ունի աս ստեղծուածը. ի՞նչ սեպուելու է աս էակը, և իբրեւ ի՞նչ նայելու է այս գոյակը ։

Ինծի համար աս տխեղծ և աւերակացեալ բնութիւնը Բօնիֆէօքի շնչաւոր արձանն է. չէ Թէ զգայական կարողութեանց մէկիկ մէկիկ հետըզհետէ աստիճանաբար զարգանալու և յառաջատուութեան վիճակին մէջ, այլ ընդհակառակն, մէկիկ մէկիկ բթանալու փճանալու և բնաբարձ ըլլալու յետադարձին մէջ ։ Մէկ խօսքով, ինծի համար ասիկայ նոյն իսկ Թշուառութեան անձնաւորութիւնն է ։

ԽԲ.

Մտացածին եղջերուաքաղ մը չէ ըսինք վերն աս էակին համար ։ Արդեօք մարդուս աչքին առջին ասանկ Թըշուառութեան մարմնացեալ օրինակի մը կեցածն ու երեւցածը կա՞յ ։ Այս, իրօք կար ու կեցած էր. և Թէ որ Նախախնամութեան անտեսութեամբը կապրի կոր նէ, աս օրուան օրս դեռ քսանուիրեք տարին ալ չէ լմնցուցած ։ Իմ տեղեկութիւնս անոր վրայօք մինչեւ 45 Թուականը կը հասնի. բայց իմ կարեկցութիւնս ու համակրութիւնս մինչեւ կենացս վերջին Թուականը պիտի հասնի ։

Խեղճ և ողբալի և ողորմելի գըստրիկ ։ Աստուածային խնամոց և գարուս քրիստոնէական իմաստասիրութե ոգւոյն մեծութեանն ու վսեմութեանը վկայ ըլլալու համար, հիւսիսային Ամերիկայի կողմը Նոր–Անգղիայի մէջ Հանովը ըսուած տեղը ծնաւ 21 դեկտեմբեր 1829ին ։ Իր անունը Լաւրա Պրիճմէն՝ Ամերիկայի ու Եւրոպայի մէջ բոլոր գիտնոց և ճեմարաններուն, բոլոր կուրամարզութեան ընկողաց, բոլոր կրթեալ կուրաց, բոլոր դաստիարակեալ ծնողաց, և մինչեւ մեր ազգայնոց ալ իբր քսան հազարէն մէկին քաջածանօթ է ։

Մինչեւ երկու տարեկան հասակը կապուտակ աչօք կայտառ և գեղեցիկ աղջիկ մը եղաւ, որուն հայեցուածոց աշխուժութիւնը մտացի որդեակ մը ըլլալիքին գուշակ ըլլալով, ծնողացը մեծ յոյս կուտար ։ Աւա՜ղ վրիպակ գուշակութեանն, աւա՜ղ խաբեալ յուսոյն ։ Հինգ շաբթուան բորբոքախառն հիւանդութեան մը հետեւանօք աչքերուն ու ականջներուն խոռոչները արեան պարպուեցան, և հրաշակերտ աչքկան գեղեցկութիւնը յանկարծ աղէտից և անփոխելի ցաւոց տեսարան մը եղաւ չարաբաղդ ծնողայն առջին ։ Վրան երկու տարի անցաւ մինչեւ անձին առողջութեան հաստատուիլը, և ան ատենն իմացուեցաւ որ, հատուցելեաց զգացումը բոլորովին եղծուած ըլլալէն զատ, ճաշակելեաց զօրութիւնն ալ շատ տկարացեր է ։

Աս ատենները չորս տարու ըլլալով, ոտք ելլալու և դեղեւելով քալելու կեան էր հասած ։ Ո՛հ, չարաբաստ մանկիկ ։ Տխուր լռութեան և շօշափելի խաւարի մը անշշունչ անապատին մէջ սկսաւ իր առաջին և անստոյգ քայլափոխն ընել, և իր ամայի առանձնութեանը մէջ իրեն հպած և հպելի եղած բաներուն մէկն ալ իր ուղեղին մէջ չի կրցաւ ուրուագիծ մը տպել. մինչեւ իր ծնողաց մարմինները շօշափելով, չի կրցաւ անոնց ալ ինչ ըլլալուն, իրեն հետ ինչ վերաբերութիւն ունեցած ըլլալնուն, և իր դժնդակ կենացը վատաբաղդ հեղինակաց անդամներն եղած ըլլալնուն հասու ըլլալ ։

ԽԳ.

Բուզանդացի, դո՛ւն ալ զաւակ կը ծնանիս, և մանուկ կը սնուցանես. դո՛ւն ալ աղէք ունիս, և գորովել գիտես. Աստուած չընէ որ քեզի համար ասանկ անհանդուրժելի փորձանքը փորձ մաղԹեմ. բայց գորովդ անձնասիրութեամբ միայն մանկանդ վրայ չի սահմանելով ու մանկութեան վրայ տարածելով ըսէ ինծի. Լաւրայի ոտք ելած աւուր չարիքն ան օրն ինչ էր նէ վաղն ալ ան չէ՞ պիտի ըլլար ։ Ըսէ ինծի. Լաւրան շուրջ պատող Թանձր խաւարն ու խուլ լռութիւնը անիկայ մինչեւ գերեզման տասնկ կծկած պարուրա՞ծ պիտի պահէն ։ Բանականութե ազնուական ձիրքով պատուեալ աստուածային պատկերը ասանկ զգայնոց ու անզգայից մէջ տեղը մինչեւ վերջը պիտի դանդաչէ՞ մնա՞յ ։

Լռութեան մէջ անէութեան գահավէժներուն եզերքը ասանկ ամայի շըրջելուն տեղը՝ անէից պարունակին մէջ անծին և անշարժ մնար նէ աւելի աւելի Թշուառ կ'ըլլա՞ր ան ։ Ո՛հ, մեղք է մանկիկը. անիկայ անմահ հոգի մը ունի, և անքուն իմացականութիւն մը ունի, և իր մէջը ածային ճառագայթներու նշոյլներ կայ, որ խաւարին ու լռութե աղհագին կայտերուն տակ ծածկուած խափուցեալ կեցեր են. արդեօք կարեկից և կարող ձեռք մը չէ՞ պիտի գտնուի, որ ան նշոյլներուն գուբսէն կայծակ մը հաղորդելով բորբոքէ, և նշոյլները բացանալով. վրանին ծանրացած մթութե դէզերը դրդուեն տապալեն, ու Լաւրայի նուրբ իմացականութիւնը նորոգեն ու լուսաւորեն ։ Բաղդ քեզ՝ ո՛վ անշուշտ բուզանդացի ։ Աչքին գունտերը հեղեր վաթեր, ականջին ծմակիկները ունայնացեր, մէկ խօսքով, գործարանները ճմլուքեր են. գործողութիւնն ինչո՞վ պիտի կատարուի ։ Այս, իրաւունք ունիս ասանկ հաւատալու. և Թէ որ Լաւրա մեր երկրին մէջ ծընած ըլլար նէ, ես ալ քեզի պէս հաւատալու սովորած էի ։ Ես ալ շատ չընէր որ, քեզի պէս հաւատալէն դադարեցայ, և իրաւունք չունիմ քեզ ասկէ աւելի բանակծելու ։ Մեր երկրին մէջ շատ չըներ որ,

նալով, ան ալ բոցեր՝ մէջը գտնուած գոհարեղէնները վերուցեր են ։

— Կիրակի գիշեր ժամը չորսին միջոցները Էյլէ—Պոպոլի կողմը հրդեհ պատահելով տուն մը այրեցաւ ։

Նոյն գիշերը ժամը 8 ին միջոցները Ֆէնէրի մօտերը Պէլաթ Գափուսու ըսուած դրան մօտ յոյն մետրապօլիտի մը ծովեզերեայ տունը վառարանի մը խողովակէն բռնկելով, հրդեհը հիւսիսային հովին բռնութիւնը քիչ ժամանակի մէջ այնպէս տարածեցաւ, որ ձախ կողմէն մինչեւ Ճիպալի Գափուսու ըսուած դուռը եղած 15ի չափ մեծամեծ ծովեզերեայ տուները այրելէն ետեւ, պարսպէն ներս մտաւ և հոն ալ 100ի չափ տուն և խանութ մոխիր դարձուց, որոնց մէջ բաղնիք մը, երկու մզկիթ, երեք ջաղացք և մէկ հացագործի փուռ ։ Վեց ժամ այրելէն ետեւ առտուան ժամը երկուքին մարեցաւ ։

Այս ցաւալի հրդեհին մէջ վերոյիշեալ մետրապօլիտին դժբաղդ քրոջըն աղջիկը մուխէն խղդուելով չի կրցաւ փախչիլ ու բոցերուն մէջ մեռաւ ։

Դարձեալ նոյն գիշերը Գասըմփաշա գեղը և Թօփհանէի մօտ ալ հրդեհներ պատահեցան, բայց շուտով մարեցաւ ։

Երէկ առտու ալ Տախդա ղալէ ըսուած թաղին մէջ հրդեհի սկզբնաւորութիւն մը եղաւ բայց շուտով առաջքն առնուեցաւ ։

— Գետնափոր ճամբաներ փորելու համար Պ. Թալպօ անուն անգղիացին հնարած նոր մեքենան մեծ յաջողութիւն գտած է ։ Այս օրուան օրս փորձով հաստատուած է, որ ամենէն կարծր ժայռերն ու որձաքարները չեն կրնար դէմ դնել այս նոր մեքենային, որ շոգւոյն օգնութեամբը՝ երկու ժամու մէջ 17 ոտնաչափ տրամագիծ տեղ կը փորէ 3 ոտնաչափ առաջ երթալով ։ Կտրող գործիքներուն կազմուածքը, իրենց գործողութիւնը և քարերը փշրելու և փորելու կերպերնին արդարեւ զարմանալի է ։ Չորս հոգի բաւական են մեքենան շարժելու, որ կրնայ գիշեր ցորեկ անդադար բանիլ ։ Միայն քիչ մը կտրող գործիքները ժամանակ ժամանակ սրելու համար դադրիլ պէտք կ՚ըլլայ ։ Բոլոր մեքենան երկաթէ է և 75 թոնոյ կը կշռէ առանց հաշուելու շոգեշարժ մեքենան և կաթսան ։

— Ամերիկացի Օխքարտոյն անուն գիտնական մը՝ այս օրերս Միացեալ Նահանգաց Նիւ Եօրք քաղաքէն մինչեւ Պոսթոն, որ 200 մղոն հեռաւորութիւն ունին, գետնին տակէն ջուրի խողովակներու պէս տեսակ մը մետաղէ խողովակներ շինելու, և անոնց մէջէն օդին ձգողական զօրութեամբը 25 վայրկենի մէջ նամակ յուղարկելու և բերել տալու առաջարկութիւն ըրեր է ։

— Գաղղիոյ Շամբանեը գաւառէն Պ. Բարիթէն անուն մէկը դիւրակիր փոքրիկ ջաղացք մը հնարեր է ։ Այս ջաղացքին բարձրութիւնը 1 մեթըր և 30 հարիւրորդամէթր, երկայնութիւնը 90 հարիւրորդամէթր և լայնութիւնը 60 հարիւրորդամէթր է և հազիւ 120 քիլօկրամ ծանրութիւն ունի ։ Շինուածքը շատ պարզ է և դիւրաւ կը նորոգուի ։ Երկանները քարէ չըլլալով, տարի մը կրնան գործածուիլ առանց նորոգուելու ։ Մեքենան այն կերպով շինուած է որ կրնայ ինչպէս որ ուզուի, հաստ կամ բարակ հանել ալիւրը ։ 12 տարեկան տղայ մը կարող է զանիկա դարձունելու և մէկ ժամու մէջ 60—100 լիտր ցորեն աղալու ։

— Լոնտրայի քաղաքական ճարտարապետաց ընկերութեան վերջին ժողովներէն մէկուն մէջ շոհուետ անուն ճարտարապետ մը եղաւ նոր շոգենաւներուն և առագաստանաւներուն շինութեանը վրայօք ։ Ընկերութիւնը առաջ խիստ ալէկոծեալ ծովու մը 400—600 ոտնաչափ երկայնութեամբ նաւու մը վրայ ունեցած ազդեցութիւնը հասկնալու զբաղեցաւ ։ Շատ ամերիկացի վարպետ նաւապետներու խօսքին նայելով Ատլանտեան Ովկիանոսին ալիքները ընդհանրապէս 20 ոտնաչափ բարձրութիւն ։ 160 ոտնաչափ երկայնութիւն ունին, և մէկ ժամու մէջ 30 մղոն արագութեամբ կը վազեն ։ Աքօրպայ նաւապետը՝ 43 ոտնաչափ բարձրութեամբ և 600 ոտնաչափ տարածութեամբ և մէկ ժամու մէջ 30 մղոն երթալու արագութիւն ունեցող ալիքներ տեսած ըլլալը հաւատաց ։ Այսպիսի ջրոյ կոյտի մը դիմանալու համար պէտք եղած զօրութեան ատիճանը՝ նաւու մը երկայնութենէն հաստատութենէն և շինութեանը համար գործածուած նիւթերէն կախումն ունի ։ Այս օրուան օրս հասկցուած է որ երկաթէ նաւ մը որչափ մեծ ուզուի կրնայ շինուիլ ։ Կրէյթ Իսթըրն նաւը առոր օրինակ մըն է ։ Շատ փորձեր եղան, և փորձուած նիւթերէն մէկն ալ երկաթին գերազանցութեանը չի կրցան հաւասարիլ ։

— Անգղիական Մօռնինկ Հէրալտ լրագիրը 32 պատերազմական մեծ նաւերու ցուցակ մը կը հրատարակէ, որոնք 30 տարուան մէջ շինուած են և դեռ ծով չեն իջած ։ Յիշեալ նաւերն են՝ Ռոյալ Ճօրճ 120 թնդանօթով. Նէբթիւն 120 թնդ. Նայըլ 120 թնդ. Սէնթ-Ճօրճ 120 թնդ. Ռոյալ Ադէլայտ 120 թնդ. Ուաթէրլօ 120 թնդ. Ռոյալ Սովրէյն 104 թնդ. Պրինս Րէճընթ 104 թնդ. Քամպէրտաուն 104 թնդ. Քալէտօնիա 84 թնդ. Գօլիաթ 84 թնդ. Սէնթ-Վինսընթ 80 թնդ. Պօսքաուէն 80 թնդ. Հիբըրնիա 78 թնդ. Աճէյլ 78 թնդ. Ֆորմիտապլ 78 թնդ. Հաու 72 թնդ. Մէլվիլ 72 թնդ. Պէլլօնա 72 թնդ. Էդինբուրգ 72 թնդ. Ճավաս 72 թնդ. Դէֆէնս 72 թնդ. Տըֆընտըր 72 թնդ. Մէջէսթիկ 72 թնդ. Մօնարքիք 72 թնդ. Վէնկըրը 72 թնդ. Սինթէնի—Պէտֆորտ 72 թնդ. Պլաք 72 թնդ. Տըրխան 72 թնդ. Մինտըն 72 թնդ. Պօսքաուէն 72 թնդ ։

— Կտաւի (քէթէն) մշակութիւնը Իռլանտայի մէջ վերջին 5 տարուան մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ըրաւ ։ 1848 ին յիշեալ երկրին մէջ 25.000 էքթա* գետին կար կտաւ ցանուած, ուսկից տարին 20 միլիոն Ֆրանքի արժողութեամբ բերք կ՚ելլէր. իսկ հիմա 85.000 էքթաւի հասած է և տարին 52 միլիոն 500.000 Ֆրանքի կտաւ կ՚ելլէ ։

* Մէկ էքթար 10.000 քառակուսի մեթր է ։

— Պաշտօնական գրուածի մը նայելով, Բրուսիոյ տէրութեան մէջ այս տարի ցորենի հունձքը միջին տարուան մը հունձքէն հարիւրին 15 պակաս եղեր է. գետնախնձորի հունձքն ալ հարիւրին 43 պակաս եղեր է ։ Նմանապէս ուրիշ արմտեաց հունձքն ալ որը շատ որը քիչ համեմատութեամբ նուազ են եղեր ։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Սամաթիա Պօլատ գափուսի մօտերը նոր շինուած քառակիր մեծ տունը ծախու է ։ 250 կանգուն գետնի վրայ շինուած է ։ Չորս տըրաթիկ (գաթ) բաժնուած է ։ Առաջին դաւանին մէջ կայ տեղագործի խանութ մը, վաճառանոց մը ։ Մէջը 3 դաւանին մէջ ունի 8 սենեակ մեծ և պզտիկ, երկու խոհարան (մաթպախ) երկու հոր մէկը տեղագործի խանութին մէջ և միւսը զատ տանը մէջ, և վրան երկու քառաչափ տանիք ։

Ուզողը Պէյլէ՞ քէօշկ խանին մէջ Պիրջի Պէյլէ օղլու Մարտիրոս աղային հետ տեսնուի ։

— Իւսկիւտար Թուղլու Պունար Չարշըլըն տունը ծախու ըլլալը երկու տարի առաջ Հայաստան խաթանեալ լրագրին մէջ ծանուցուեր էր ։ Բայց տունը վրայօք վէճ ըլլալուն համար, առնել ուզողները ետ կը կենային ։ Այսու ամենայնիւ ըսկան Աւետիքեան Լևոնեան խանը ըռամյանին Պ. Բարսեղն այս տանն իր տասցուածքն ըլլալը՝ Արտարութեան բարձրագոյն ատենին վճռովը հաստատել տալով հիմա ծախել կուզէ. ուստի ով որ ծախու առնել կուզէ նէ. թող երթայ իրեն հետ խօսի ։

Տունը ունի 14 սենեակ, 1 բաղնիք, ախոռ 2 քառակիր շտեմարան, 1 մեծ պարտէզ. 2 պարտէզէ հոր. 6 ջրհոր և 1 ջուրի շտեմարան ։

ԽՄԲԱԳԻՐ=ՏՆՕՐԷՆ

Կ. Ս. ՒՈՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՀԷՆՏԻՍԵԱՆ

անհասից հմուտ հալուոր հոգետեսները Մորդն է ծառ անդրադարձեալ կ՚ըսէին մեծ հատորին խորհրդակցութեամբը, և ատ ծառն արմատն է կ՚ըսէին գլխուն մազերը ։ Մենք ալ աս անդրաշրջեալ ծառոց երկրին բոյսերէն ըլլալով, մեզի պէս բուսական կեանք վարող անդրաշրջեալ ծառերէն հասուցածնուս աւելի պտուղ չ՚սպասուիր ։

ԽԴ.

Իւ սակայն Լաւրա օր մը իր հասակակից կոյր աղջիկներուն հետ խօսելու և խաղալու պարապած տեսնըւեցաւ ։ Լաւրա իր կրթութեան առաջին տարին չի լմնցուցած, քառակուսի կապարներու ծայր բարձրաքանդակ ձուլած գիրեր քառակուսի ծակծկած տախտակի վրայ շարելով, մարդկային բարբառը՝ թէ և խիստ անկատարութե մէջ, կը հեգէր. և աս գործողութեան մէջ կատարելապէս վարժուելով, գործողութիւնը իրեն դիւրացնելու համար ստուարաթղթի կտորներու վրայ բարձրադրոշմ տպած այբուբեն տրուեցաւ իրեն, և նոյն տարուան մէջ ան այրուբենով սեղանին վրայ բառ կը հեգէր ճարպիկ արագութեամբ ։ Իր անկատար լեզուն դեռ ոչ խոնարհմունք կը ճանչնար և ոչ հոլով. ուստի կ՚ըսէր. Նէրէլ—Լաուրա. Ջուր—խմել—Լաուրա ։ Բայց քանըութը ամիս ետքը ուրիշ կերպ շարադրել սկսաւ. Լաուրա է գացած տեսնալ մայր ։ Վրան շատ չանցած սանկ շարադրելու հասաւ ։ Ի՞նչ է հայրը ։ Երբոր իր մտաց ընթացմանը համեմատելու կերպով պատասխան տրըւեցաւ թէ Չայնը ազնւազարմիւն մը կամ ներգործութիւն մըն է, որ բերնով խօսելու գործութեամբը կը ծնանի, պատասխան առաւ թէ, ես չեմ լսեր ։

Այն կէտին աս խօսակցութիւնն եղաւ ։

— Լաուրա, կրնա՞ս բերնով խօսիլ գուն ։

— Չէ ։

— Ինչո՞ւ ։

— Վասն զի խուլ համր եմ ։

— Կրնա՞ս տեսնալ դուն ։

— Չէ ։

— Ինչո՞ւ ։

— Վասն զի ես կոյր եմ ։ Մօրս հետ հոս եկած ատենս մատամբացի խօսել չկրնէի ։

Լաուրա մինչեւ շարադրութեամբ համարձակ խօսելու աստիճանն հասնիլը, արդէն խուլ համրոց ոճով մատուըներուն այլ և այլ դրից փոփոխութեամբը գիր ձեւացնելով ձեռքով խօսիլն ալ սորվեր, ու կոյր մանկանց հետ ջուրի պէս կը խօսէր ։ Կարդալ ու խօսիլ սորվելէն ետեւ, մորը թուղթ գրելու և իր վրայօք անոր լուր տալու չափ ալ գիր գրել սորվեցաւ ։ Իրեն թիւ և համրանք ալ ուսուցին, և մինչեւ բարձման հաշիւը հեշտաբար կ՚ընէր ։ Երկու կիսագունտին մէջ բնակող անգղիացւոց սեպհական զգածմանց համեմատ, իր աղնիւ վարժապետն ու ազնուազոյն վարպետուհին առանց դըժուարութեան հաղորդեցին իրեն աւարչին ծանօթութիւնն ու սէրը ։ Լաւրա աս գերաբուն սկզբանց ընդունելութեանը անանկ ջերմ գտնուեցաւ, և անանկ սրտի մօօք զարնուեցաւ, որ առաջին լուսոյն իր հոգւոյն վրայ ծագած ատենէն սկսաւ բանիլ ։ Տունէն ու նաւէրը մարդը շինեց. բայց ցամաքն ու ծովը ո՞վ շինեց ։

Օգտակարանաց չորսը կորուսած ու մէկովը միայն մնացող միազգայ մանկիկ մը՝ կարծեմ վարդի կոկոնէ մը ու շուշանի ծաղկէ մը շատ աւելի զգայուն չէր կրնար ըլլար. բայց իր վրայ բանականութեան գերաբուն ոգի մը միայն առաւել գտնուելով, Լաուրա՝ աստուածային դրախտին վարդն ու շուշանը, այն առաւելութեամբը զգայութեանց բոլորն ալ ունեցողներուն բարձրութիւնն ելաւ, և կրօնական վեհագոյն զգածմանց մէջ հինգ զգայութը ունեցող մնացող սիրտերն ալ գերազանցեց ։

ԽԵ.

Աս աստուածային բարերարութե պանծալի գործարանը ամերիկացւոց Պօսթոնի կուրատանն եղաւ, և բարեգործող, դպրոցին յաջող առաջնորդ Պ. Հօվ գիտնականն ու իր ձեռքին տակը կուրաց կրթութեանն զբաղող տղուաքութ ուսուցչուհին եղաւ ։ Աշխարհի անկցորդ ու լռութեան և անապատական առանձնութեան մէջ ապրելու սահմանեալ էակը՝ անոնց մարդասիրութեան շնորհիւք ու դաստիարակութեան զօրութեամբը իր շղթաներէն զերծաւ, և յոյս՝ միխիթարութի, բերկրութիւն՝ գործունէութիւն՝ զբօսանք և զուարճութիւն ճաշակելու արժանացաւ, և զգաց և ճաշակեց ։

1845 ին յուլիսի Շաքեմարանը կարդացողները Լաուրայի ծննդեան և բոլոր չար ու բարի հետեւանացը վրայօք բաւական տեղեկութիւն ունեցած կ՚ըլլան ։ Այն պատմութիւնը չտեսնողներուն համար սիրելի էր ինծի նոյն տարին Փարիզի բարոյական և քաղաքական գիտութեանց ճեմարանին մէջ կարդացուած ճառը հոս դնել, որ աս անմեղ և եղական մանկանն առաջ ծննդեան ու շղթայաբար իրարու ետեւ վրան եկած պատահարներուն պատմութիւնը, և իմաստասիրական և արժանի յիշատակաց դատողութիւնները նկարագրով կ՚ընէ ծայրայեղ տեղեկութը ։ Գրուածքին ընդարձակութիւնը՝ (որուն մէջէն նշանակեց մը զեղչելն անբարշտութիւն կը համարի), գործոյս չափուն անտարբեր ըլլալուն կը թողում. յուսալով որ հայոց ազգը ՚ի ծնէ կոյրերը խնամելու ձեռնարկութիւնը պակսելէն ետեւ, օր մը տանանկ աղէտաւորի մը օգնելու պէտք ունենայ նէ, անշուշտ ուրիշ բանասէր մը իրեն աս սպասը մատուցանելու բարութիւնը կընէ, թէ որ մենք ան ատենին ժամանած չըլլանք ։

Ընծենք աւայժմ մեր ազգային կուրաց բաղդն ողբելու ։

(Պէտք շարունակուի ։)

Խ. Պ. Մ.